

Województwo lubuskie jako (nie)przyjazne miejsce do życia w kontekście regionalnych przeobrażeń społeczno-ekonomicznych w pierwszej dekadzie XXI wieku

Maria Zielińska
Instytut Socjologii
Uniwersytet Zielonogórski

III Międzynarodowa Konferencja Naukowa
*Jakość i warunki życia a procesy demograficzne w Europie
Środkowej w czasach nowożytnych*

Struktura wystąpienia

- Dlaczego (nie)przyjazne?
- Źródła wiedzy o sytuacji materialnej i standardzie życia mieszkańców – uzasadnienie dla badań regionalnych
- Inspiracje teoretyczne – deprywacja materialna i potrzeby a konsumpcja
- Podstawowe założenia i tezy
- Prezentacja danych empirycznych
- Komentarze i wnioski

Badania regionalne - woj. lubuskie

Badania regionalne pozwalają uchwycić specyfikę zmian społeczno-ekonomicznych. Woj. lubuskie jest interesujące z kilku co najmniej powodów:

- 1. Znaczący rozróż między regresem gospodarczym w pierwszej dekadzie transformacji a konsumpcją faktyczną –efekt szarej strefy.**
- 2. Konsekwencje akcesji Polski do UE- ograniczenie szarej strefy, co skutkowało przeniesieniem aktywności i zaradności choćby w obszar starań o środki unijne i rozwojem nowych przedsiębiorstw**
- 3. Wzrost dysproporcji między aspiracjami konsumpcyjnymi (szczególnie w zakresie dóbr drugiego rzędu –wypoczynku, kultury i kondycji zdrowotnej) a możliwościami ich realizacji – i to ma duże znaczenie dla rozumienia deprywacji. Mimo, że ludziom żyje się lepiej niż kiedyś, to chcieliby żyć jeszcze lepiej**

Źródła danych

- Lubuski Sondaż Społeczny
2005, 2009
- Polski Generalny Sondaż Społeczny 2005, 2008
- Dane Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze
2005, 2007, 2009, 2010
- Raport CBOS „Jak się żyje w województwie
lubuskim” (2008)

Dodatkowe źródła danych

Dane z publikacji min.:

- **Transgraniczność w perspektywie socjologicznej (1997,1999,2001,2003, 2005, 2007, 2010)**
- **„Społeczeństwo polskie przed kryzysem. W świetle badań socjologicznych z lat 1977-1979” (red. Koralewicz 1987),**
- **„Mentalność Polaków. Sposoby myślenia o polityce, gospodarce i życiu społecznym 1988-2000” (Koralewicz, Ziółkowski 2003),**
- **Życie po zmianie. Warunki życia i satysfakcje Polaków (red. Zagórski 2009)**
- **Zróżnicowania warunków życia. Polskie rodziny i społeczności lokalne (red. Zagórski, Gorzelak, Jałowiecki 2009)**

Podstawowe pojęcia

- Deprywacja absolutna: utrata lub brak środków niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb związanych z przeżyciem: żywności, ubrania lub schronienia
- Deprywacja względna (relatywna): dotyczy doświadczenia jednostki porównującej się z innymi. Deprywacja względna nie tylko zawiera porównywanie, ale jest też definiowana w kategoriach subiektywnych. Pojęcie to blisko wiąże się z pojęciem grupy odniesienia.

Deprywacja relatywna

- **Deprywacja relatywna** - w psychologii społecznej - to samorzutnie identyfikowany (przez daną jednostkę lub grupę społeczną) wzrost (stopniowy lub skokowy) dysharmonii pomiędzy faktycznym (w miarę obiektywnym) i pożądanym (z natury subiektywnym) stanem tudzież poziomem życia.

Typy deprywacji relatywnej

- **ASPIRACYJNY**
pożądany poziom życia "rośnie", a faktyczny nieznośnie "stoi" -
w następstwie konstruktywna bądź destruktywna
"autoaktywizacja", zarówno w przypadku jednostek, jak i grup
społecznych;
- **KRYZYSOWY**
pożądany poziom życia "stoi", a faktyczny nieznośnie "spada" -
w następstwie konstruktywna bądź destruktywna
"autoaktywizacja", zarówno w przypadku jednostek, jak i grup
społecznych;
- **PROGRESYWNY**
pożądany poziom życia "rośnie", faktyczny nieznośnie "spada"
- w następstwie konstruktywna bądź destruktywna
"autoaktywizacja", zarówno w przypadku jednostek, jak i grup
społecznych

Założenie podstawowe

Można założyć, że deprywacja, w szczególności w zakresie potrzeb podstawowych wyklucza konsumpcję dóbr luksusowych. Jeżeli jednostki wskazują, że brakuje im środków na żywność, podstawowe opłaty i leczenie a jednocześnie stać je na zagraniczne wyjazdy, kupowanie drogich kosmetyków i sprzętu elektronicznego, oznaczać to może:

- **Zmiany charakteru i wzorów deprywacji**
- **Zmiany społecznych oczekiwań dotyczących warunków życia i jakości życia**
- **Zmiany społecznej mentalności**

Założenie dodatkowe

- Doświadczanie deprywacji w zakresie potrzeb pierwotnych i wtórnych najlepiej wydaje się opisywać kategoria relatywnej deprywacji aspiracyjnej, co oznacza, że doświadczenie deprywacji materialnej w ostatnich latach wynika przede wszystkim z faktu, iż pożądaný poziom życia rośnie, a faktyczny pozostaje niezmienny.

Teza główna

W warunkach zakończonej transformacji ustrojowej i uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej następują widoczne zmiany sytuacji ekonomicznej Polaków. Nie tylko wyraźnie poprawiły się warunki życia, ale jednocześnie zmienia się styl życia. Choć Polacy dostrzegają społeczne nierówności i dysproporcje w podziale dochodu i dóbr to podejmują indywidualne strategie pozwalające podnieść własne położenie społeczne.

Zmienna wyjaśniana – odczuwanie deprywacji materialnej

1. Brak deprywacji
2. Deprywacja na poziomie niskim - niemożność zaspokojenia co najwyżej jednej z potrzeb)
3. Deprywacja na poziomie średnim- niemożność zaspokojenia dwóch potrzeb
4. Deprywacja na poziomie wysokim – niemożność zaspokojenia trzech potrzeb

Deprywacja materialna i kulturalna

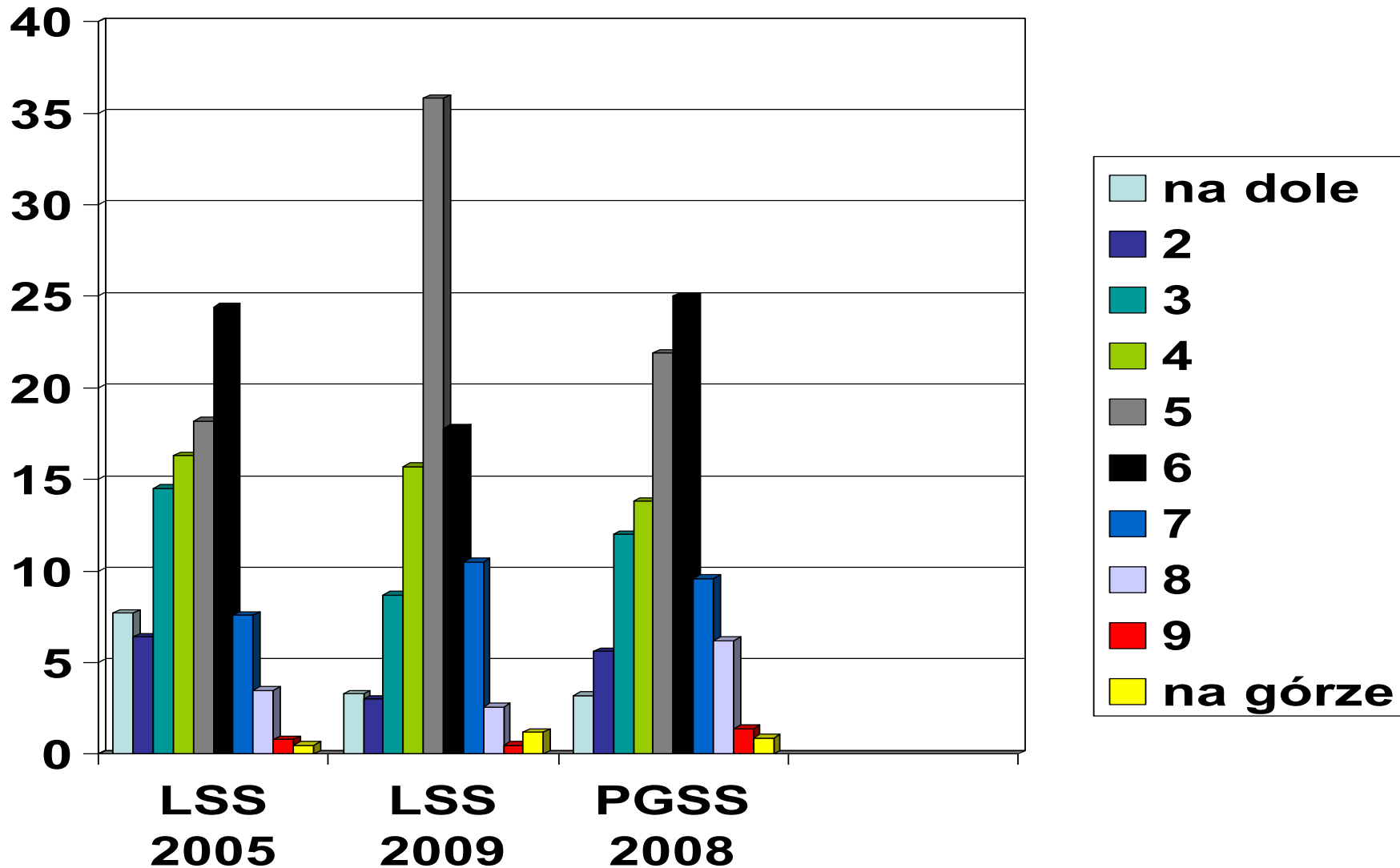
<i>PYT.: Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy w P. gospodarstwie domowym były takie problemy finansowe, że nie starczało na:</i>	woj. lubuskie 2005	woj. lubuskie 2009	Polska 2007
Żywność	28,9	19,4	15,5
Odzież	-	19,6	20,8
Opłaty za mieszkanie prąd i inne	30,8	17,7	11,1
Zaspokojenie potrzeb kulturalnych (prasa, książki, kino)	33,8	28,8	22,2
Wypoczynek, urlop	48,1	45,2	32,1
Leczenie, lekarstwa	34,3	28,1	25,6
Kształcenie, podręczniki szkolne	16,8	19,0	10,9 ¹³

Zmienne wyjaśniające

- I. Percepcja własnego położenia w strukturze społecznej
- II. Zadowolenie z własnej sytuacji finansowej
- III. Ocena dochodów na tle innych rodzin
- IV. Ocena dochodów rodziny w stosunku do potrzeb
- V. Posiadanie oszczędności
- VI. Typ konsumpcji
- VII. Cechy indywidualne (dane tylko dla 2009 r.)

II. Położenie materialne Lubuszan w perspektywie diachronicznej

Percepcja własnego miejsca w strukturze społecznej

Ocena sytuacji materialnej

Ocena sytuacji materialnej	woj. lubuskie 2005	woj. lubuskie 2009	Polska 2007
Zadowolenie z własnej sytuacji finansowej <i>(odp. zdecydowanie tak +raczej tak)</i>	57,4	68,2	54,9
Dochody rodziny własnej na tle innych rodzin <i>(odp. zdecydowanie mniej więcej podobne + wyższe (odp. zdecydowanie mniej więcej podobne + wyższe)</i>	57,5	30,6	60,5
Ocena dochodów rodziny w stosunku do potrzeb <i>(odp. na miarę potrzeb + powyżej potrzeb)</i>	20,9	47,5	24,9
Czy P.gospodarstwo posiada jakieś oszczędności (tak)	62,5	68,5	Bd. ¹⁶

Typ konsumpcji

- **Robienie dużych zakupów spożywczych w supermarkecie**
- **Kupowanie markowych ubrań, luksusowych kosmetyków**
- **Przeznaczanie pieniędzy na podróże, wyjazdy**
- **Przeznaczanie pieniędzy na zakup sprzętu sportowego**
- **Przeznaczanie pieniędzy na pielęgnację swojego ciała i zabiegi kosmetyczne (siłownia, solarium, gabinety odnowy)**
- **Przeznaczanie pieniędzy na zakup książek, filmów, płyt**
- **Przeznaczanie pieniędzy na sprzęt komputerowy i elektroniczny**

Deprywacja a typ konsumpcji

	Brak deprywacji	Poziom niski	Poziom średni	Poziom wysoki
Robienie dużych zakupów w supermarkecie	89,9 93,2	78,3 89,2	68,6 72,3	58,5 73,6
Przeznaczanie pieniędzy na podróże, wyjazdy	55,3 67,0	24,3 35,4	25,0 17,0	9,8 16,9
Przeznaczanie pieniędzy na pielęgnację ciała i zabiegi kosmetyczne	58,6 49,0	32,4 29,4	34,6 17,0	19,5 9,3
Przeznaczanie pieniędzy na zakup książek, filmów, płyt	75,3 73,8	52,3 48,3	46,4 23,4	26,3 29,2
Przeznaczanie pieniędzy na sprzęt komputerowy i elektroniczny	59,1 60,7	30,6 36,5	23,8 21,2	17,3 ₁₈ 21,5

Cechy indywidualne -Bezradność/Pesymizm

- Żałuje, że nie mogę darzyć siebie większym szacunkiem
- Czuję, że z niewielu rzeczy mógłbym (mogłabym) być dumny(a)
- Skłonny(a) jestem myśleć o sobie, że się nie sprawdzam
- Czasami mam poczucie, że jestem bezużyteczny

Zmienne wyjaśniające deprywację materialną

$R^2=0,304$	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane
	B	Błąd standardowy	Beta
<i>Stała</i>	,619	,374	
Wiek	,068	,062	,063
Wykształcenie	,191	,055	,182*
Praca w pełnym wymiarze	,291	,089	,141**
Zawód	,030	,020	,075
Miejsce zamieszkania	,019	,028	,027
Oszczędności w gospodarstwie domowym	,082	,048	,067
Dochody gosp. w stosunku do potrzeb	,146	,057	,111*
Dochody rodziny na tle innych rodzin	,071	0,35	,090*
Zadowolenie z własnej sytuacji finansowej	,236	,046	,208**
Bezradność	,175	,050	,142*

Wnioski

- Spośród cech społeczno-demograficznych jedynie wykształcenie i praca w pełnym wymiarze w istotny statystycznie sposób wpływają na odczuwanie deprivacji materialnej. Brak pracy w pełnym wymiarze i niskie wykształcenie powodują pogłębianie się poczucia deprivacji materialnej.
- Im większe niezadowolenie z własnej sytuacji materialnej i im gorzej wypada ocena dochodów własnej rodziny na tle innych rodzin, tym większe poczucie deprivacji materialnej.
- Im wyższe poczucie bezradności tym bardziej pogłębia się odczuwanie materialnej deprivacji

Wnioski

- Aktualnie częściej występuje deprywacja aspiracyjna, niż deprywacja kryzysowa czy progresywana. Oczekiwany poziom życia rośnie, czego wskaźnikiem jest niższa ocena dochodów rodziny na tle innych rodzin oraz niższa ocena dochodów rodziny w stosunku do potrzeb przy jednoczesnym wzroście zadowolenia z sytuacji finansowej.

Wnioski-2

- Wyraźna zmiana oceny własnego miejsca w strukturze społecznej (na wyższe) w każdej kategorii osób badanych wzmacnia przekonanie, że częściej deprivacja materialna ma charakter aspiracyjny.

Wnioski -3

- Nabywanie dóbr luksusowych przez osoby deklarujące deprawację w zakresie podstawowych potrzeb świadczy o:
 1. Nie najgorszej ich sytuacji materialnej
 2. Zmianie charakteru deprawacji
 3. Lęku przed konsumpcyjnym wykluczeniem
 4. Posiadaniu dodatkowych źródeł/możliwości dochodu

Podsumowanie

- **Badania standardu życia i jakości życia winny uwzględniać dane dotyczące deprivacji w zakresie potrzeb materialnych i kulturalnych, gdyż pozwala to na uzyskanie lepszego, pełniejszego obrazu zachodzących zmian społeczno-ekonomicznych**
- **Społeczeństwo polskie rzadziej odczuwa deprivację potrzeb materialnych na podstawowym poziomie, stając się społeczeństwem konsumpcyjnym o wyższych aspiracjach konsumpcyjnych**
- **Chęć uczestnictwa w konsumpcji dóbr, usług i wrażeń jest dobrą motywacją do podejmowania aktywności i zaradności życiowej, to zaś sprzyja lepszej kondycji psychicznej i podnosi poczucie ogólnego dobrostanu**

Dziękuję za uwagę